

Csicsay Alajos

Dr. Perhács János professzor, andragógus

„Minden társadalmi-kulturális jelenséget csak történelmi fejlődési folyamatában, gazdasági, politikai és kulturális területek dialektikus kölcsönhatásában, a gyakorlat és elmélet kölcsönös összefüggésrendszerében, az előző nézetek kritikai meghaladásában lehet megérteni, tudományosan tanulmányozni.” (Durkó Mátyás: *Andragógia. A felnőttnevelés és közművelődés útjai*. Magyar Művelődési Intézet, Budapest, 1999)

– Jól ismerem a debreceni Durkó professzor munkásságát – mondja Perhács János –, így természetesen az általa említett könyvét is, amelynek kezdő sorait idézed. Ugyanis ő František Hyhlik, prágai professzor és a pozsonyi Pavol Paška docens (kulturológus) mellett azoknak a szakembereknek egyike, akik nagy segítségemre voltak abban, hogy a pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsésztudományi Karának Pedagógiai Tanszékén – ahol 1973-tól 2002-ig dolgoztam – megvalósíthattuk a felnőttek pedagógiájának oktatását. Ezt az új szakterületet három részre

tagoltuk: a felnőttek iskolászerű tanulására; a felnőttek iskolán kívüli tevékenységére; valamint a vállalati felnőttképzés elméletére és gyakorlatára, amit a hallgatók ötéves tanulmányaik folyamán, a harmadik év befejezése után vehettek fel.

Noha a Pedagógiai Tanszék munkáját annak vezetője irányította, ez a szak az én vezetésem alatt működött 1978-tól 1989/90-ig. A nagy változás – most nem a politikai eseményekre gondolok – 1990-ben történt meg. Végre országosan is bevezethettük – vagyis a cseh egyetemekkel együtt mi is, Pozsonyban – a felnőttek pedagó-

giája helyett az andragógia elméletének és gyakorlatának az oktatását.

A joggal forradalminak nevezhető átalakulás nemcsak a terminológiováltásban, a felnőtt pedagógia és az andragógia terminusai közötti viszony tisztázásában nyilvánul meg, hanem valójában új koncepció kialakításáról, olyan integratív tudományág megalapozásáról volt szó, amely módszertanilag erős pszichológiai, de főleg szociológiai háttérrel rendelkezik. Egyébként az andragógia számunkra nem volt ismeretlen, hiszen a tizenkilencedik századig teljes egészben állt a pedagógiával.

□ **Sőt még a huszadik század első felében is, bár ekkor már többen is rebesgették, hogy lényeges különbség van a gyermekek nevelése-oktatása és a felnőttek tanítása-képzése között. Szerinted mi okozza ezt?**

– Bizonyára nem véletlenül idézted Durkó professzor szavait a történelmi fejlődésről. Mert mi volt a tizenkilencedik század legfőbb pedagógiai feladata? Az analfabetizmus felszámolása. A huszadik század elején pedig már más problémák jelentkeztek, többek között az ipari termelés rohamos fejlődése, ami nagyon sokféle szakértelem, gyakorlati tudás megszerzését, illetve az alkotóképesség fejlesztését igényelte. Hogy ez mekkora pszichikai megterhelésekkel járt, valószínűleg nem szorul magyarázatra. Meg az sem, hogy mit eredményeztek a világháborúk, a forradalmak és az egymással szembeült világrendszer. Végül a század végén térségünkben hirtelen bekövetkezett a gazdasági-politikai rendszerváltozás. Kiknek kellett volna erre legrugalmasabban reagálniuk, ha nem nekünk, a neveléstudomány szakembereinek? Addig nálunk, az ún. szocialista tábor országaiban az andragógiáról hallani sem akartak. Pozsonyban mi voltunk azok, akik töröltük a felnőttek iskolászerű tanulásának specializálását, és helyette bevezettük a szociális andragógiát.

□ **Ha nincs ellenedre, most szakítsuk meg egy pillanatra beszélgetésünknek e fonalát, és próbáljuk meg röviden felvázolni az életpályádat.**

– Kezdeném azzal, hogy én is annak a korosztálynak vagyok a tagja, akinek iskolás éveit alaposan megzavarta a második világháború. 1936. december 20-án születtem a bodrogközi

Bélyben, ott is kezdtem el iskolába járni, de mire belemelegedtem volna, már csak szlovákul lehetett tanulni. Mivel az egész rokonság óvott a szigorúan őrzött államhatáron való átszökődéstől Sárospatakra, nem volt más lehetőségem, mint az, hogy szlovák középiskolában folytassam a tanulást Királyhelmeceken, ahol 1955-ben le is érettségiztem. Egyszerű falusi családból származom, édesapám vasutas volt Ágcsernyőn. Szüleim nem ellenzték, sőt örültek neki, hogy én az értelmiségi pályák iránt érdeklődöm. Mindenképpen pedagógus akartam lenni, így hát tanítói állást vállaltam Nagytárkányban, de onnan levelezői tagozatra feljárnai Pozsonyba szinte képtelenség volt, ezért a nappali tagozat mellett döntöttem. A négyéves tanárképzőben elvégeztem a szlovák-magyar szakot, majd a bölcsészkaron pedagógiából is lediplomáztam. Már említettem, hogy 1973-ban kerültem a pozsonyi Komenský Egyetemre, de közben két munkahelyem is volt. Mint szakképzett középiskolai tanár először a csallóközi Nyárasd község alapiskolájában kaptam igazgatóhelyettesi állást, amit csak egy évig töltöttem be. Ennek az volt az oka, hogy Szlovákiában az addigi tanítóképző szakközépiskolákat megszüntették, s helyükbe főiskolai szintű pedagógiai intézetet (institútumot) hoztak létre a magyar hallgatók számára is Nyitrán, ahol sok fiatal tanárra lett szükség. Nekem Ónodi János, aki ott filozófiát oktatott, jelezte, éljek e lehetőséggel. A pedagógiai kar adjunktusa lettem, illetve négy évig mint tanszékvezető tevékenykedtem az intézményben. Felnőttoktatással azonban csak Pozsonyban kezdtem el intenzívebben foglalkozni, aminek aztán természetes következménye lett, hogy a neveléstudományi kutatómunkám az andragógiában csúcsonodott ki.

□ **Nem mondtuk még ki nyíltan, mi is valójában az andragógia.**

– A pedagógiai lexikon a görög „férfi + vezető” szóból vezeti le, akárcsak a pedagógus fogalmat a „gyermekkísérő”, „gyermek + vezető”-ből. Az andragógia kifejezést először Johann Friedrich Herbart használta. A neveléstudomány tagolásában nagy előrelépést tettek a reformpedagógiák, végül az antropagógia (embernevelés) tudományával foglalkozók osztották fel előbb két-, majd három részterületre ezt az óriási tárgykört: pedagógiára,

andragógiára és geragógiára. Ebből világosan kitűnik, hogy életkori sajátosságok szerinti szakaszolásról van szó. Meg az is, hogy az ember még az élete alkonyán is – ami bizonyítható – képes a fejlődésre, sőt a fejlesztésre is.

□ **Valamikor az 1980-as években mondta François Jacob angol biológus az egyik előadásában: „Tanulás nem létezhet anélkül, hogy működésbe ne lépne egy program, amely meghatározza, hogy mit lehet megtanulni, mikor, és milyen feltételek közt.” Jól gondolom, hogy e figyelemztetés az ember egész életére vonatkozik?**

– Éppen ezért történt a pedagógia, az andragógia és a geragógia közötti megkülönböztetés, mert a biológiai-pszichikai fejlődésben levő fiatalok tanítása – kissé leegyszerűsítve a valóságot – inkább külső motivációra épül, a felnőtt embert pedig már főleg belső motivációk készítetik arra, hogy a képességeinek megfelelő ismereteit gyarapítsa, amihez nagyban hozzájárul az önművelés, de ez legtöbb esetben csak egy szegmentuma a dolognak. Mi a pozsonyi Andragógiai Tanszéken a kutatási munkánkat három szakterületre terjesztettük ki: szakmai andragógiára (üzemek, vállalatok, stb.), kultúrandragógiára és szociális andragógiára. Én 1990-től a kutatás területeinek mindhárom részét figyeltem, de végül csak a szociálándragógiát vizsgáltam; pontosabban a personalizációt és a szocializációt a felnőtt ember személységfejlődésében, valamint a personalizációt a felnőttkori önművelésben és önképzésben, meg persze azokat a dolgokat, amelyek e témakörökkel összefüggenek. Ne tűnjék dicsekvésnek, a társadalmi igényekből kifolyólag, kutatásaim során sikerült leraknom a szociálándragógiának az alapjait Szlovákiában. Munkásságom kedvező visszhangra talált mind a szlovákiai, mind a csehországi és magyarországi kollégák körében.

□ **Feltehetően az is kellett hozzá, hogy mindhárom nyelven rendszeresen publikálj, sőt még tán az is, hogy szakmai kapcsolataid legyenek hozzá.**

– Eddig közel száz tanulmányt publikáltam itthon szlovák nyelven, de írtam nemzetközi folyóiratokba is a felnőttoktatásról. Például Varsóban öt értekezésemet közölték orosz és spa-

nyol nyelven. Igaz, munkáim zömét szlovákul írtam, amelyek közül nyolc önálló kötetben jelent meg, hét szakönyvnek pedig a társszerzője vagyok, viszont a kandidátusi disszertációm magyarul írtam meg, a csehszlovákiai alapiskolák és a magyar általános iskolák pedagógusainak képzéséről, ami az MTA irattárában van elhelyezve Budapesten (1976, 365. old.). A tizenegy nyelvű *Pedagógiai Szótár*mat a Budapesti Pedagógiai Könyvtár és Múzeum adta ki, Dr. Arató Endre szerkesztésében; a *Szociálándragógia – a felnőtt egyén szocializálása és personalizációja* című könyvemet pedig 2012-ben tették közzé Pécsen.

Személyi kapcsolataimat tán jobb, ha nem sorolom fel, mert megtörténhetne, hogy valakit véletlenül kihagyok, és ez akár félreértésre is okot adhatna. Annyit azért megjegyzek, a szakmabeli szaktekintélyek közül többekkel is mint társszerző dolgoztam együtt, meg persze szakmai értekezleteken és konferenciákon tartottam a kapcsolatot a kollégákkal.

□ **Nyilvánvaló, hogy az olyan úttörő tudományos vállalkozáshoz, mint a tiéd, elkerülhetetlen volt a jó értelemben vett karrierépítés. Ezt hogy sikerült megtenned?**

– Első lépés volt a filozófia doktora (PhDr.) cím megszerzése a pozsonyi Komenský Egyetemen még 1971-ben, majd 1978-ban az ELTE-n, ahol ugyanabban az évben az MTA-n – mint utaltam rá – a neveléstudományok kandidátusa fokozatot is megkaptam. 1980-ban az akkori szlovák iskolaügyi miniszter docensé, 1997-ben pedig Michal Kováč, a Szlovák Köztársaság elnöke, professzorrá nevezett ki. Úgy érzem, joggal büszkélkedhetnék vele, én voltam az első andragógus, aki professzor lett (Cseh)Szlovákiában. Ez a megtiszteltetés egybeesett azzal, hogy az általam vezetett tudományág alaprendszereinek fejlesztésére új tudományos bázis formálódott egy VEGA-program keretében. Így az andragógiának a vezetésem alatt Pozsonyban 1997 és 2002 között sikerült élre törnie.

□ **2002-ben talán abbamaradt a kutatás?**

– Egyáltalán nem, csupán az én megbízatásom járt le, a munkámat azonban még tíz évig folytattam Nyitrán, ahol a főiskola már a Konstantin Filozófus Egyetem nevet viselte.

□ **Nekem most úgy tűnik, a szavaid mögött – ami csak előbeszédben észlelhető – mintha némi megbánottság rajtózna.**

– Még ha lett volna is rá okom, megbántottak nem érzem magam, inkább csak az bánt, hogy a főiskolai és az egyetemi pályafutásom alatt több ezer diákot tanítottam Pozsonyban és Nyitrán, tizenöt doktórandszt készítettem fel, de sajnos egy sem akadt közöttük, aki magyar ajkú lett volna. Nem valószínű, hogy másképpen alakul a helyzet, ha én csak magyar nyelven művelem a szakmámat. Mellesleg adtam elő cseh egyetemeken (Prágában, Osztraván, Olmützben), külföldön pedig Lengyelországban, Svájcban és Bulgáriában, Magyarországon több alkalommal is, leggyakrabban a Pécsi Tudományegyetemen, amelynek 2005-ben díszdoktorává avattak. Történt ez annak ellenére, hogy egyszer egy magát nagy magyarnak hirdető itteni „prominens oktatásügyi szakember” Magyarországon azzal agitált ellenem, hogy: „Ti Perhácsot favori-

záljátok? Hiszen ő nem is magyar.” Hát arról lehetne beszélni, ki kicsoda, pláne ki volt akkoriban. Csak futólag említtem meg: feleségem középiskolai tanárként dolgozott Dunaszerdahelyen, három gyereket neveltünk fel, kettőnek szlovák egyetemi végzettsége van, a harmadik magyar óvónő, unokáink magyar iskolába járnak, kettő közülük Szlovákia fővárosának magyar tanítási nyelvű iskolájába, és nemcsak azért, mert az édesapjuk pozsonyi magyar újságíró. De ilyesmi szerintem nem is tartozik ide.

□ **Azért nem baj, hogy kitértél rá. Régóta ismerjük egymást, voltak és vannak közös barátaink is. Téged legtöbben úgy ismernek, túl szerény ember vagy, tán azért, mert – csúnya kifejezéssel élve – nem nyüzsgölődtél. Viszont kell, hogy legyen benned valami, ami megalégedettséggel tölt el.**

– Nem lennék őszinte, ha most azt mondanám, nincs. Az én szakmám kutatási eredményei nem váltottak ki világszenzációt. Az andragógia még

mindig az éresi állapotoknál tart, mert az „előző nézetek kritikai meghaladása”-ért kemény küzdelmet kell vívnia, ám rövid időn belül nélkülözhetetlenné válik, mert a „gazdasági, politikai, szociális és kulturális” fejlődés fogja kiváltani az előbbre jutását.

□ **2013 februárjában nyugdíjba mentél. Most már csak azt kérdezem, a szakmai stafétabotodat ki(k) nek tudta átadni?**

– Szlovákiában és Csehországban mintegy tíz egyetemi docens opponense voltam, valamint öt professzori rang odaítélésénél működtem közre. Az említett tizenöt doktórandszt közül élre tört egy kiváló egyéniség, Ctibor Határ docens, aki andragógusként már egyetemi dékánhelyettes. Eddig már tíz monográfiája jelent meg, de megemlíthetnék még négy fiatal docent is, akik még ugyan szerényebben teljesítettek, mint ő, de megvan rá a remény, hogy képesek lesznek fejleszteni magukat, és persze ezt a tudományt is.

Stirber Lajos

Ág Tibor emlékére

Tudtuk, hogy beteg, tudtuk, hogy egészségi állapota egyre romlik, tudtuk, hogy ez év áprilisában töltötte be 85. életévét, mindezek ellenére fájdalommal vettük a hírt: Ág Tibor 2013. augusztus 29-én elhunyt. Nagy a veszteségünk! Hiszen Ág Tibor személyében az egyik legmesszebbre világító, utat mutató fáklavivőnket veszítettük el.

Ő már egész fiatal kora óta mindig elől járt. 1948-ban a CSEMADOK Központi Titkársága Kulturális Osztályának lett hivatásos dolgozója, nem kisebb feladatot vállalt magára, mint a szlovákiai magyar öntevékeny népművészeti mozgalom megszervezését, megfelelő zenei anyaggal való ellátását, valamint egy hivatásos magyar dal- és táncgyűttes megalapítását. 1951-ben Takács András néptánccal megkezdték a felvidéki magyarság folklórhagyományának gyűjtését és rendszerezését. 1953-ban megalakult a hivatásos szlovákiai magyar népművészeti együttes, a Népes, amelynek Ág Tibor lett a karnagya és művészeti vezetője. A bemutatót követően az együttest (megirigylve annak sikerét) hamar feloszlatta a gáncsos-

kodó hatalom. Ág Tibor nem adta fel: 1957-1962 között már az Ifjú Szívek Magyar Dal- és Táncgyűttes első igazgatója volt. Így jellemezte ezt az időszakot: „Elindultunk, hogy hirdetői és terjesztői legyünk a valódi, nemes művészetnek, s hogy hadat üzenjünk a kispolgári giccses selejtzénének. Fontos feladat küzdeni ellene, elsősorban is jó zenével, jó dalokkal, művészi táncokkal, ezek közül is főleg a szöveges zenével. (...) A kórus hivatása és célja az, hogy a zenétől távol álló tömegeket megnyerje az értékes zenének.” 1963-1976 között ismét új feladatot vállalt: a Csemadok néprajzi szakelődője lett. De az 1964-ben megalakult Csehszlovákiai Magyar Tanítók Központi Énekkara alapítói között is ott volt, ő lett annak egyik karnagya, s a szlovákiai magyar kórusmozgalom fő irányítóinak egyike.

Életének javarészét a népzenei gyűjtőmunkának szentelte. Csodálatra méltó (a gyakori gáncsoskodásokat is legyőző) erős akarata, az a kitartó munka, amelynek eredménye mintegy húszezer dal-adategység, amelynek közreadása remélhetőleg folytatódik. A népdalku-

tatók nyomában Szlovákia magyarlakta vidékén című munkájában olvashatjuk: „55 évvel ezelőtt indultam első népdalgyűjtő utamra, Kodály Zoltán nyomában...”, vagyis az ifjú Ág Tibor számára Kodály Zoltán volt a példakép, az utat mutató fáklavivő. Bizonyára a kodályi tanítás – miszerint: „Addig van nép, míg dal van.” Vagy: „És mint ékszer is holt kincs a láda fenekén, életet akkor kap, ha viselik: a népdal is mennél többeké lesz, annál nagyobb lesz világító és melegítő ereje.” – vezérelte őt egész életében gyűjtőútjain, népdalgyűjteményeinek közreadásában, előadásain a népdalkörök megalapításakor és szervezői tevékenységében is. Népe és népe dalainak éltetése volt a célja 1968-ban is, amikor (egy évvel megelőzve a magyarországi népzenei vetélkedőt, a Röpülj, pávát), idehaza az ő kezdeményezésére indult el (s tart napjainkig) a Tavaszi szél vizet áraszt népzenei mozgalom – népzenei vetélkedő. 1980-tól, hosszú éveken át Dunaszerdahelyen tevékenykedett néprajzi szakelődőként. 1989-ben ott volt a Szlovákiai Magyar Néprajzi Társaság indulásánál, amelynek tiszteletbeli elnöke lett; hiszen 1969-ben a szervezet elődjének, a Csehszlovákiai Magyar Néprajzi Társaságnak is (többedmagával) alapítója volt. Bár múltak felette az évek, sokak Tibor bácsija fáradhatatlan-